

KRIMINOLOGIYA VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2024-yil 3-son

VOLUME 4 / ISSUE 3 / 2024
ISSUE DOI: 10.51788/TSUL.CCJ.4.3.

ISSN 2181-2179
DOI: 10.51788/TSUL.CCJ.

Crossref
Content
Registration

MUASSIS:
TOSHKENT DAVLAT
YURIDIK UNIVERSITETI

“Kriminologiya va jinoiy odil sudlov” ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2021-yil 18-martda 1160-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Ushbu jurnal O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi bilan hamkorlikda tashkil etilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
Y. Mahmudov, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, Y. Yarmolik,
E. Mustafayev

Musahhih:
S. Rasulova

Texnik muharrir:
U. Sapayev

Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.

Tel.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Faks: (0371) 233-37-48.

Veb-sayt: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1386.

Jurnal 25.09.2024-yilda
bosmaxonaga topshirildi.

Qog‘oz bichimi: A4.

Shartli bosma tabog‘i: 7

Adadi: 100. Buyurtma: № 141.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

N. Salayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrası professori, yuridik fanlar doktori

BOSH MUHARRIR

S. Samadov – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi boshlig‘i v.v.b.

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

D. Bazarova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi kafedrası mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

MAS‘UL MUHARRIR

K. Hakimov – TDYU Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrası mudiri, yuridik fanlar doktori, dotsent

TAHRIR HAY‘ATI A‘ZOLARI

M. Rustambayev – O‘zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti rektori, yuridik fanlar doktori, professor

F. Raximov – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori

Q. Abdurasulova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori

V. Davlyatov – yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

S. Niyozova – Toshkent davlat yuridik universiteti professori, yuridik fanlar doktori

Sh. Xaydarov – Toshkent davlat yuridik universiteti professor v.b., yuridik fanlar doktori

R. Kabulov – O‘zbekiston Respublikasi IIV akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori

B. Umirzakov – O‘zbekiston Respublikasi IIV akademiyasi dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

A. Baratov – Toshkent davlat yuridik universiteti dotsenti, yuridik fanlar nomzodi

I. Astanov – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori

B. Pulatov – O‘zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi professori, yuridik fanlar doktori

УЧРЕДИТЕЛЬ:
ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

Правовой научно-практический журнал «Криминология и уголовное правосудие» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 18 марта 2021 года с удостоверением № 1160.

Этот журнал создан при сотрудничестве с Правоохранительной академией Республики Узбекистан. Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:
Й. Махмудов, М. Шарифова,
Ш. Бекназарова, Е. Ярмолик,
Э. Мустафаев

Корректор:
С. Расулова

Технический редактор:
У. Сапаев

Дизайнер:
Д. Ражапов

Адрес редакции:
100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.

Тел.: (0371) 233-66-36, 233-41-09.

Факс: (0371) 233-37-48.

Веб-сайт: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1386.

Журнал передан в типографию
25.09.2024.

Формат бумаги: А4.
Усл. п. л. 7. Тираж: 100 экз.
Номер заказа: 141.

Отпечатано в типографии ТГЮУ.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Н. Салаев – доктор юридических наук, профессор кафедры уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

С. Самадов – врио начальника Правоохранительной академии Республики Узбекистан

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Д. Базарова – доктор юридических наук, профессор, заведующая кафедрой уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

К. Хакимов – доктор юридических наук, доцент, заведующий кафедрой уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

М. Рустамбаев – доктор юридических наук, профессор, ректор Университета общественной безопасности Республики Узбекистан

Ф. Рахимов – доктор юридических наук, профессор Правоохранительной академии Республики Узбекистан

К. Абдурасулова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета

В. Давлятов – доктор философии по юридическим наукам (PhD), доцент

С. Ниёзова – доктор юридических наук, профессор Ташкентского государственного юридического университета

Ш. Хайдаров – доктор юридических наук, и.о. профессора Ташкентского государственного юридического университета

Р. Кабулов – доктор юридических наук, профессор Академии МВД Республики Узбекистан

Б. Умирзаков – доктор философии по юридическим наукам (PhD), доцент Академии МВД Республики Узбекистан

А. Баратов – кандидат юридических наук, доцент Ташкентского государственного юридического университета

И. Астанов – доктор юридических наук, профессор Правоохранительной академии Республики Узбекистан

Б. Пулатов – доктор юридических наук, профессор Правоохранительной академии Республики Узбекистан

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

"The scientific-practical journal "Criminology and Criminal Justice" was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on March 18, 2021, with certificate No. 1160.

This journal was founded in cooperation with the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan. The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
Y. Makhmudov, M. Sharifova, Sh. Beknazarova, Y. Yarmolik, E. Mustafae

Proofreader:
S. Rasulova

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Editorial office address:
100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.

Phone: (0371) 233-66-36,
233-41-09.

Fax: (0371) 233-37-48.

Website: www.ccj.tsul.uz

E-mail: criminologyjournal@tsul.uz

Subscription index: 1386.

The journal is submitted to the Printing house on 25.09.2024.

Paper size: A4.

Cond.p.f: 7.

Units: 100. Order: № 141.

Printed in the Printing house of TSUL

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

N. Salayev – Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

EDITOR-IN-CHIEF

S. Samadov – Acting Head of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF

D. Bazarova – Head of the Department of Criminal and Procedural Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law , Professor

EXECUTIVE EDITOR

K. Khakimov – Head of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of TSUL, Doctor of Law, Associate professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

M. Rustambayev – Rector of the University of Public Security of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

F. Raximov – Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

Q. Abdurasulova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

V. Davlyatov – Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD), Associate Professor

S. Niyozova – Professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

Sh. Khaydarov – Acting professor of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

R. Kabulov – Professor of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

B. Umirzakov – Associate professor of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD)

A. Baratov – Associate professor of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences

I. Astanov – Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

B. Pulatov – Professor of the Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law

MUNDARIJA

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. KRIMINOLOGIYA. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

Xaydarov Shuxratjon Djumaevich

AYOLNI O'Z HOMILASINI SUN'IY RAVISHDA TUSHIRISHGA MAJBURLASHNING
OBYEKTIV BELGILARI 8

Kamalova Dildora Gayratovna

TAMOM BO'LGAN VA TAMOM BO'LMAGAN SUIQASD20

Yermashev Jengis Maratovich

BOJXONA SOHASIDAGI JINOYATLARNI SODIR ETGAN SHAXSNING
KRIMINOLOGIK TAVSIFI YUZASIDAN MULOHAZALAR29

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

Dadaxanova Durdona Abdukaxxarovna

JINOYAT SODIR ETGAN SHAXSLARNI MAJBURIY MEHNATGA JALB QILISH BILAN
BOG'LIQ JAZOLAR TUSHUNCHASI39

Abdullayev Diyor Ibodillayevich

AMERIKA QO'SHMA SHTATLARI QONUNCHILIGI VA HUQUQNI
QO'LLASH AMALIYOTIDA EHTIYOT CHORASI SIFATIDA
UY QAMOG'INING O'ZIGA XOS JIHATLARI51

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. КРИМИНОЛОГИЯ. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

Хайдаров Шухратжон Джумаевич

ОБЪЕКТИВНЫЕ ПРИЗНАКИ ПОНУЖДЕНИЯ ЖЕНЩИНЫ К СОВЕРШЕНИЮ
АБОРТА 8

Камалова Дилдора Гайратовна

ОКОНЧЕННОЕ И НЕОКОНЧЕННОЕ ПОКУШЕНИЕ20

Ермашев Женгис Маратович

ВОПРОСЫ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛИЦА,
СОВЕРШИВШЕГО ПРЕСТУПЛЕНИЯ В ТАМОЖЕННОЙ СФЕРЕ29

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА. ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКОЕ ПРАВО. СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

Дадаханова Дурдона Абдукаххаровна

ПОНЯТИЕ НАКАЗАНИЙ, СВЯЗАННЫХ С ПРИНУДИТЕЛЬНЫМ ТРУДОМ
СОВЕРШИВШИХ ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛИЦ39

Абдуллаев Диёр Ибодиллаевич

ОСОБЕННОСТИ ДОМАШНЕГО АРЕСТА КАК МЕРЫ ПРЕСЕЧЕНИЯ
В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ И ПРАВОПРИМЕНИТЕЛЬНОЙ ПРАКТИКЕ США51

CONTENTS

12.00.08 – CRIMINAL LAW, PREVENTION OF OFFENSES. CRIMINOLOGY. CRIMINAL PROCEDURAL LAW

Khaydarov Shukhratjon Jumaevich

OBJECTIVE SIGNS OF FORCING A WOMAN TO HAVE AN ABORTION 8

Kamalova Dildora Gayratovna

COMPLETED AND INCOMPLETE ATTEMPTS20

Ermashov Jengis Maratovich

ISSUES OF CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE PERSON WHO
COMMITTED CRIMES IN THE CUSTOMS SPHERE29

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. CRIMINOLOGY, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

Dadakhonova Durdona Abdukaxxarovna

THE CONCEPT OF PUNISHMENTS RELATED TO FORCED LABOR OF PERSONS
WHO HAVE COMMITTED CRIMES39

Abdullayev Diyor Ibodillayevich

DISTINCTIVE FEATURES OF HOUSE ARREST AS A PREVENTIVE MEASURE
IN THE LEGISLATION AND LAW ENFORCEMENT PRACTICE OF THE UNITED
STATES51

Kelib tushgan / Получено / Received: 22.08.2024
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 15.09.2024
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 25.09.2024

DOI: 10.51788/tsul.ccj.4.3./EYXW5434

UDC: 343.378(045)(575.1)

BOJXONA SOHASIDAGI JINOYATLARNI SODIR ETGAN SHAXSNING KRIMINOLOGIK TAVSIFI YUZASIDAN MULOHAZALAR

Yermashev Jengis Maratovich,
Toshkent davlat yuridik universiteti
mustaqil izlanuvchisi,
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)
ORCID: 0000-0003-2967-5266
e-mail: j.ermashev1977@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada bojxona sohasidagi jinoyatlarni sodir etgan shaxsning kriminologik tavsifi masalalari tahlil qilingan. Bunda ijtimoiy-biologik, ijtimoiy-demografik va ijtimoiy-psixologik ma'lumotlarning jamlanishiga asosanib, bojxona sohasidagi jinoyatlarni sodir etgan jinoyatchining shaxsiga tavsif berilgan. Xususan, bunday jinoyatlar odatda turmush qurgan, farzandli, o'rta maxsus ma'lumotga ega bo'lgan, kasbiy yoki tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanuvchi, moliyaviy barqaror erkak shaxs tomonidan sodir etilishi aniqlangan. Shuningdek, bojxona sohasidagi jinoyatlarni jinoyatchi shaxsining yosh ko'rsatkichlarini inobatga olgan holda uchta toifaga ajratish tavsiya etilgan: 1) JK 130-, 130¹-moddalarida nazarda tutilgan jinoyatlar asosan 18–30 yoshdagi shaxslar tomonidan; 2) JK 182-, 184-, 246-moddalarida nazarda tutilgan jinoyatlar asosan 30–60 yoshdagi shaxslar tomonidan; 3) JK 244³-, 244⁴- va 250¹-moddalarida nazarda tutilgan jinoyatlar asosan 18–60 yoshdagi shaxslar tomonidan sodir etiladi. Bundan tashqari, profilaktika tadbirlarini ishlab chiqishda JK 130-, 130¹-, 244³-, 250¹-moddalarida nazarda tutilgan jinoyatlar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi fuqarolari o'rtasida, JK 182-, 184-, 244⁴- va 246-moddalarida nazarda tutilgan jinoyatlar bo'yicha ham O'zbekiston Respublikasi fuqarolari, ham mamlakatimizga tashrif buyuradigan chet el fuqarolari o'rtasida targ'ibot ishlarini amalga oshirish tavsiya etilgan.

Kalit so'zlar: bojxona sohasidagi jinoyatlar, kontrabanda, bojxona chegarasi, bojxona nazorati, jinoyatchi shaxsi, ijtimoiy-biologik belgilar, ijtimoiy-demografik belgilar, ijtimoiy-psixologik belgilar, kasbiy yoki tadbirkorlik faoliyati, yosh ko'rsatkichi, chet el fuqarolari.

ВОПРОСЫ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЙ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛИЦА, СОВЕРШИВШЕГО ПРЕСТУПЛЕНИЯ В ТАМОЖЕННОЙ СФЕРЕ

Ермашев Женгис Маратович,
доктор философии по юридическим наукам (PhD),
самостоятельный соискатель
Ташкентского государственного
юридического университета

Аннотация. В данной статье анализируются вопросы криминологической характеристики лица, совершившего преступления в таможенной сфере. На основе совокупности социально-биологических, социально-демографических и социально-психологических данных установлен личностный портрет преступника, совершившего преступления в таможенной сфере. В частности, установлено, что обычно подобные преступления совершают лица, финансово устойчивые, мужского пола, состоящие в браке, имеющие детей, получившие среднее образование, занимающиеся профессиональной или предпринимательской деятельностью. Также рекомендовано разделить таможенные преступления на три категории с учётом возраста правонарушителя: 1) преступления, предусмотренные статьями 130, 130¹ УК, совершённые преимущественно лицами в возрасте 18–30 лет; 2) преступления, предусмотренные статьями 182, 184, 246 УК, совершённые преимущественно лицами в возрасте 30–60 лет; 3) преступления, предусмотренные статьями 244³, 244⁴ и 250¹ УК, совершаемые преимущественно лицами в возрасте 18–60 лет. Кроме того, при разработке мер пресечения между гражданами Республики Узбекистан за преступления, предусмотренные статьями 130, 130¹, 244³, 250¹ УК, как гражданами Республики Узбекистан, так и иностранцами, посещающими нашу страну с целью преступлений, предусмотренных статьями 182, 184, 244⁴ и 246 УК, рекомендуется провести пропагандистскую работу среди граждан страны.

Ключевые слова: преступления в таможенной сфере, контрабанда, таможенная граница, таможенный контроль, личность преступника, социально-биологические характеристики, социально-демографические характеристики, социально-психологические характеристики, профессиональная или предпринимательская деятельность, возрастной показатель, иностранные граждане.

ISSUES OF CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE PERSON WHO COMMITTED CRIMES IN THE CUSTOMS SPHERE

Ermashev Jengis Maratovich,
Independent researcher of Tashkent State University of Law,
Doctor of Philosophy in Legal Sciences (PhD)

Abstract. *This article analyzes the issues of criminological description of the person who committed crimes in the customs field. Based on the summation of socio-biological, socio-demographic and socio-psychological data, the identity of the criminal who committed crimes in the customs sphere is described. In particular, it was determined that such crimes are usually committed by a financially stable male person who is married, has children, has a secondary education, is engaged in professional or entrepreneurial activities. It is also recommended to divide customs crimes into three categories, taking into account the age of the offender: 1) crimes provided for in Articles 130, 130¹ of the Criminal Code are mainly committed by persons aged 18-30; 2) crimes provided for in Articles 182, 184, and 246 of the Criminal Code are mainly committed by persons aged 30-60; 3) crimes provided for in Articles 244³, 244⁴, and 250¹ of the Criminal Code are mainly committed by persons aged 18-60. In addition, in the development of preventive measures, between citizens of the Republic of Uzbekistan for the crimes provided for in Articles 130, 130¹, 244³, and 250¹ of the Criminal Code, both citizens of the Republic of Uzbekistan and foreigners visiting our country for the crimes provided for in Articles 182, 184, 244⁴, and 246 of the Criminal Code, it is recommended to carry out propaganda work among the citizens of the country.*

Keywords: *customs crimes, smuggling, customs border, customs control, criminal identity, socio-biological characteristics, socio-demographic characteristics, socio-psychological characteristics, professional or entrepreneurial activity, age index, foreign citizens.*

Kirish

Bizga ma'lumki, huquqbuzarliklarning samarali oldini olish jinoyatchi shaxsini tushunish va unga murojaat qilishga tayanadi, chunki u jinoiy harakatlar ortidagi motivlarning kalitini o'z ichiga oladi. Jinoyatchi shaxsining huquqiy tushunchasi jinoiy xulq-atvorning butun doirasida hal qilinuvchi element hisoblanadi. Jinoiy xatti-harakatlarga olib keladigan o'ziga xos xususiyatlarni aniqlash va ularga ta'sir qilish profilaktika choralarining asosiy yo'nalishi bo'lishi kerak. Binobarin, jinoyatchi shaxsi jinoiy xulq-atvorining sabablari va mexanizmlari kriminologiyada markaziy va murakkab masala hisoblanadi [1, 63-b.].

Jinoyatchi shaxsini o'rganish falsafa, sotsiologiya, psixologiya, jinoyat huquqi va kriminologiya kabi turli nazariy manbalardan olinadi. Amaliy tushunchalar jinoyatchilikning oldini olish, tergov, sud jarayonlari va rehabilitatsiya harakatlaridan kelib chiqadi [2, 75-b.]. Kriminologik tadqiqotlar jinoyatchilikka qarshi kurash samaradorligini oshirishning amaliy zaruratidan kelib chiqqan holda ushbu g'oyalarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Kriminologik bilimlar rivojlanishi jarayonida jinoyatchining shaxsi bo'yicha bahslar qizg'in kechgan, unga ijtimoiy-tarixiy sharoitlar, fan taraqqiyoti va ijtimoiy ehtiyojlar ta'sir ko'rsatgan. Jinoiy xatti-harakatlarning oldini olish strategiyasini ishlab chiqish uchun jinoyatchi shaxsining mazmuni, mavjudligi, o'ziga xos xususiyatlari, roli va ta'siriga oid savollar doimiy ravishda muhokama qilinib kelinmoqda.

Material va metodlar

Kriminologiyada jinoyatchi shaxsi tushunchasiga ikkita asosiy yondashuv mavjud. Ayrim olimlarning fikricha, jinoyatchi shaxsi jinoiy xulq-atvorga ta'sir etuvchi ijtimoiy-demografik, ijtimoiy-psixologik, axloqiy va huquqiy xususiyatlarni qamrab oladi. Jumladan, A.I. Dolgovaning fikricha, jinoyatchi shaxsini kriminologik tadqiq qilish uning obyektiv ijtimoiy pozitsiyalari va rollarini, shuningdek, subyektiv motivatsion va me'yoriy xususiyatlarini tekshirishni o'z ichiga oladi [3, 180-b.]. Shuningdek, Z.A. Astemirov jinoyatchi shaxsini biologik o'xshash va ijtimoiy orttirilgan salbiy psixologik sifatlar va kriminogen mazmunga ega bo'lgan xarakter belgilari tufayli jinoyat sodir etgan shaxsni tavsiflovchi tipik tushuncha sifatida belgilab, muqobil nuqtayi nazarni taqdim etadi [4, 57-b.].

Demak, jinoyatchi shaxsi tushunchasi murakkab bo'lib, "shaxs" haqidagi sotsiologik tushunchalarni "jinoyatchi"ning ijtimoiy-huquqiy jihatlari bilan birlashtiradi. U turli xil xususiyatlar va ta'sirlarni o'z ichiga oladi va kriminologlar uni turli tomonlardan tahlil qilib, uning jinoiy xatti-harakatlardagi rolini va jinoiy harakatlarni tushunish va oldini olish muhimligiga e'tibor qaratadilar.

Aksariyat tadqiqotchilar [5, 72-73-b.; 6, 120-b.] jinoyatchilarni bir-biridan ajratib turuvchi o'ziga xos belgilar mavjud emasligini qayd etgan holda alohida "jinoyatchi shaxsi" tushunchasi zarurati mavjud emasligini ta'kidlaydilar. Ularning ta'kidlashicha, "jinoyatchi shaxsi" tushunchasi faqat jinoyat qonunini buzgan shaxslarni belgilaydi hamda bunday holda an'anaviy jinoyat subyekti tushunchasi yetarli hisoblanadi. Biroq biz ularning nuqtayi nazari jazoni individuallashtirish, axloq tuzatish ta'sirini optimallashtirish va maqsadli profilaktika harakatlari kabi maqsadlarda jinoyatchi shaxsining kriminologik jihatlari o'rganish muhimligini qayd etamiz.

Shuni e'tiborga olish zarurki, kriminogen xususiyatlar turli xil omillar ta'sirida shaxsga singib ketadi va uni e'tibordan chetda qoldirish mumkin emas. Bundan tashqari, jinoyat sodir etilishiga vaziyat va tashqi muhit ta'sir qilishi mumkin, ammo bir xil holat turli shaxslar tomonidan turlicha talqin qilinadi. Shunday qilib, jinoyatchining shaxsiyati tashqi ijtimoiy omillarga nisbatan individual jinoiy xatti-harakatlarda hal qiluvchi rol o'ynaydi.

A.I. Dolgova bu nuqtayi nazarni qo'llab-quvvatlaydi va jinoyatchi shaxsiga oid kriminologik tadqiqotlar shaxsning ijtimoiy mavqeyi, roli va ijtimoiy ahamiyatini qamrab olishini ta'kidlaydi [3, 180-b.]. Shuning uchun jinoyatni shaxsning kriminogen xususiyatlari va vaziyat omillari o'rtasidagi o'zaro ta'sir natijasi sifatida qarash yanada to'g'ri yondashuvdir. "Jinoyatchi shaxsi" tushunchasiga ijtimoiy psixologiyaning turli shakllari, huquqiy, axloqiy qarashlar, qadriyatlar va individual psixologik xususiyatlarning tashuvchisi sifatida qarash kerak.

Tadqiqot natijalari

Bojxona sohasidagi jinoyatlarni sodir etgan jinoyatchining shaxsi ushbu qilmishlarning latentlik darajasi yuqori ekanligi sababli ham umumiy jinoyatchilikdan farq qiladi. Amalda davlat va jamoat munosabatlarining madaniy-axloqiy, iqtisodiy va jamoat xavfsizligiga, shuningdek, tinchlik va insoniyat xavfsizligiga tajovuz qiluvchi jinoyatchi shaxsini farqlash va aniq tavsiflash qiyin. Shunga qaramay, bojxona bilan

bog'liq huquqbuzarliklarga aloqador bo'lgan jinoyatchi shaxsining ayrim ijtimoiy, psixologik va huquqiy belgilari boshqa iqtisodiyot asoslari, jamoat xavfsizligiga qarshi jinoyatlarni sodir etgan jinoyatchilarning xususiyatlari bilan o'xshashliklarga ega bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, jinoyatchilarning ko'pchiligida muayyan xususiyatlar namoyon bo'ladi, bizningcha, ushbu jihat ham bojxona sohasidagi jinoyatlarni sodir etgan jinoyatchi shaxsini alohida ijtimoiy-psixologik tur sifatida ko'rib chiqishni asoslaydi. Uning o'ziga xosligi jinoyatchilarning ma'naviy, psixologik va ijtimoiy dunyosining o'ziga xos xususiyatlari va ijtimoiy muhit ta'siriga bo'lgan munosabati bilan belgilanadi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Sudi tomonidan taqdim etilgan statistika ma'lumotlariga ko'ra [7], 2021-yilda JK 130-moddasi bo'yicha 4 ta holat yuzasidan 6 nafar shaxsga nisbatan, 130¹-moddasi bo'yicha 1 ta holat yuzasidan 3 nafar shaxsga nisbatan, 182-moddasi bo'yicha 169 ta holat yuzasidan 356 nafar shaxsga nisbatan, 184-moddasi bo'yicha 687 ta holat yuzasidan 1128 nafar shaxsga nisbatan, 244³-moddasi bo'yicha 2 ta holat yuzasidan 2 nafar shaxsga nisbatan, 244⁴-moddasi bo'yicha 41 ta holat yuzasidan 48 nafar shaxsga nisbatan, 246-moddasi bo'yicha 252 ta holat yuzasidan 333 nafar shaxsga nisbatan, 250¹-moddasi bo'yicha 30 ta holat yuzasidan 51 nafar shaxsga nisbatan jinoyat ishlari ko'rib tamomlangan.

2022-yilda esa JK 130-moddasi bo'yicha 13 ta holat yuzasidan 14 nafar shaxsga nisbatan, 130¹-moddasi bo'yicha 3 ta holat yuzasidan 6 nafar shaxsga nisbatan, 182-moddasi bo'yicha 232 ta holat yuzasidan 408 nafar shaxsga nisbatan, 184-moddasi bo'yicha 830 ta holat yuzasidan 1225 nafar shaxsga nisbatan, 244³-moddasi bo'yicha 8 ta holat yuzasidan 8 nafar shaxsga nisbatan, 244⁴-moddasi bo'yicha 86 ta holat yuzasidan 92 nafar shaxsga nisbatan, 246-moddasi bo'yicha 297 ta holat yuzasidan 392 nafar shaxsga nisbatan, 250¹-moddasi bo'yicha 40 ta holat yuzasidan 58 nafar shaxsga nisbatan jinoyat ishlari ko'rib tamomlangan.

2023-yilda JK 130-moddasi bo'yicha 24 ta holat yuzasidan 33 nafar shaxsga nisbatan, 130¹-moddasi bo'yicha 9 ta holat yuzasidan 25 nafar shaxsga nisbatan, 182-moddasi bo'yicha 245 ta holat yuzasidan 391 nafar shaxsga nisbatan, 184-moddasi bo'yicha 884 ta holat yuzasidan 1315 nafar shaxsga nisbatan, 244³-moddasi bo'yicha 10 ta holat yuzasidan 10 nafar shaxsga nisbatan, 244⁴-moddasi bo'yicha 55 ta holat yuzasidan 58 nafar shaxsga nisbatan, 246-moddasi bo'yicha 307 ta holat yuzasidan 406 nafar shaxsga nisbatan, 250¹-moddasi bo'yicha 41 ta holat yuzasidan 54 nafar shaxsga nisbatan jinoyat ishlari ko'rib tamomlangan.

Ko'rib turganimizdek, bojxona sohasidagi jinoyatlar ko'rsatkichi barcha holatlarda yildan yilga o'sish tendensiyasiga ega, shuningdek, shaxslar asosan jinoyat predmeti boshqa moddalarga nisbatan kengroq doirani qamrab oluvchi JK 182- va 246-moddalarida nazarda tutilgan jinoyatlarni sodir etganlikda aybdor deb topilgan.

Jinoyatchilarni tasniflash uchun turli mezonlar, jumladan, sotsiologik, demografik va huquqiy jihatlardan foydalanish mumkin. Sotsiologik mezonlar jinoyatchi shaxsining jinsi, yoshi, ta'lim darajasi, moddiy ahvoli, ijtimoiy mavqeyi, oilaviy

ahvoli, ijtimoiy kelib chiqishi, mehnatda bandligi, kasbi, mutaxassisligi va yashash joyini o'z ichiga oladi. Huquqiy mezonlarga sodir etilgan jinoyatlarning xususiyati va og'irligi, birinchi marta yoki takroran sodir etilgan jinoyatlar, guruh yoki yakka tartibda sodir etilgan jinoyatlar, jinoiy faoliyatning davomiyligi, jinoiy tajovuz obyekti, aybning shakli kiradi. Tasniflashning boshqa yondashuvlarida shaxsning individual-psixologik va boshqa xususiyatlari, masalan, intellektual rivojlanish, xarakter xususiyatlari, irodaviy fazilatlar, ehtiyoj va qiziqishlar, antisotsial xarakterdagi o'ziga xos moyillik va odatlar, jinoiy tajriba, kasalliklar va fiziologik xususiyatlar hisobga olinadi [11-12].

Tanqidiy nuqtayi nazardan jinoyatchi shaxsini tahlil qilish idrok, xarakter xususiyatlari, iroda, ehtiyoj va qiziqishlarning rivojlanishiga e'tibor berishni o'z ichiga oladi. Alohida e'tibor individual psixologik xususiyatlar, moyillik va g'ayriijtimoiy xarakterdagi odatlarga, shuningdek, jinoiy tajribaga, kasalliklarga va fiziologik xususiyatlarga qaratiladi. Jinoyatchi shaxsini turli kriminologik yondashuvlar asosida, amaliy materiallar va sotsiologik tadqiqot ma'lumotlarini tahlil qilish va umumlashtirish orqali tasniflash bojxona sohasidagi jinoyatlarni sodir etgan jinoyatchi shaxsini batafsil tushunish imkonini beradi.

Masalan, ijtimoiy-biologik ko'rsatkichlar tahlili bojxona sohasida jinoyat sodir etuvchi shaxslarning o'ziga xos xususiyatlarida aniq xususiyatlarni ochib beradi [13-15].

Jinsi: statistika ma'lumotlariga ko'ra, 2021–2022-yillarda JK 130-moddasi bo'yicha jinoyat ishi ko'rib tamomlangan shaxslarning barchasi erkaklar, 2023-yilda 15,2 foizi ayollar bo'lgan. JK 130¹-moddasi bo'yicha ushbu ko'rsatkich 2021-yilda 100 foizi, 2022-yilda 66,7 foizi, 2023-yilda 92,0 foizi erkaklar bo'lgan. JK 182-moddasi bo'yicha 2021-yilda 94,4 foizi, 2022-yilda 86,0 foizi, 2023-yilda 88,7 foizi, JK 184-moddasi bo'yicha 2021-yilda 95,4 foizi, 2022-yilda 94,4 foizi, 2023-yilda 95,4 foizi, 244³-moddasi bo'yicha 2021- va 2023-yillarda 100 foizi, 2022-yilda 87,5 foizi, 244⁴-moddasi bo'yicha 2021-yilda 93,7 foizi, 2022-yilda 89,1 foizi, 2023-yilda 93,1 foizi, 246-moddasi bo'yicha 2021-yilda 92,5 foizi, 2022-yilda 92,1 foizi, 2023-yilda 86,4 foizi, 250¹-moddasi bo'yicha 2021-yilda 86,3 foizi, 2022-yilda 86,2 foizi, 2023-yilda 92,6 foizi erkaklar bo'lgan [7].

Tadqiqot natijalari tahlili

Demak, bojxona sohasidagi jinoyatlarni sodir etgan shaxslarning katta qismi, ya'ni 2021–2023-yillarda o'rtacha 91,5 foiz, shu jumladan, 2021-yilda 95,3 foiz, 2022-yilda 87,7 foiz, 2023-yilda 91,6 foiz qismi erkaklardir.

Yoshi: statistika ma'lumotlariga ko'ra, JK 130-moddasida nazarda tutilgan jinoyat 2021-yilda 100 foiz holatda 18–30 yoshdagi shaxslar tomonidan, 2022-yilda 7,1 foiz holatda 18 yoshgacha bo'lgan, 85,8 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 7,1 foiz holatda 30–60 yoshdagi shaxslar tomonidan, 2023-yilda 3,0 foiz holatda 18 yoshgacha bo'lgan, 81,8 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 15,2 foiz holatda 30–60 yoshdagi shaxslar tomonidan sodir etilgan.

JK 130¹-moddasida nazarda tutilgan jinoyat 2021-yilda 100 foiz holatda 18–30 yoshdagi shaxslar tomonidan, 2022-yilda 66,7 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 33,3 foiz

holatda 30–60 yoshdagi shaxslar tomonidan, 2023-yilda 4,0 foiz holatda 18 yoshgacha bo'lgan, 72,0 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 24,0 foiz holatda 30–60 yoshdagi shaxslar tomonidan sodir etilgan.

JK 182-moddasida nazarda tutilgan jinoyat 2021-yilda 0,3 foiz holatda 18 yoshgacha bo'lgan, 34,5 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 64,5 foiz holatda 30–60 yoshdagi, 0,7 foiz holatda 60 yoshdan oshgan shaxslar tomonidan, 2022-yilda 27,9 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 71,1 foiz holatda 30–60 yoshdagi, 1,0 foiz holatda 60 yoshdan oshgan shaxslar tomonidan, 2023-yilda 1,0 foiz holatda 18 yoshgacha bo'lgan, 27,1 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 69,4 foiz holatda 30–60 yoshdagi, 2,5 foiz holatda 60 yoshdan oshgan shaxslar tomonidan sodir etilgan.

JK 184-moddasida nazarda tutilgan jinoyat 2021-yilda 0,1 foiz holatda 18 yoshgacha bo'lgan, 23,1 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 76,6 foiz holatda 30–60 yoshdagi, 0,2 foiz holatda 60 yoshdan oshgan shaxslar tomonidan, 2022-yilda 23,4 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 74,0 foiz holatda 30–60 yoshdagi, 2,6 foiz holatda 60 yoshdan oshgan shaxslar tomonidan, 2023-yilda 0,1 foiz holatda 18 yoshgacha bo'lgan, 21,5 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 75,3 foiz holatda 30–60 yoshdagi, 3,1 foiz holatda 60 yoshdan oshgan shaxslar tomonidan sodir etilgan.

JK 244³-moddasida nazarda tutilgan jinoyat 2021-yilda 100 foiz holatda 30–60 yoshdagi shaxslar tomonidan, 2022-yilda 62,5 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 37,5 foiz holatda 30–60 yoshdagi shaxslar tomonidan, 2023-yilda 40 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 60 foiz holatda 30–60 yoshdagi shaxslar tomonidan sodir etilgan.

JK 244⁴-moddasida nazarda tutilgan jinoyat 2021-yilda 56,2 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 43,8 foiz holatda 30–60 yoshdagi shaxslar tomonidan, 2022-yilda 1,1 foiz holatda 18 yoshgacha bo'lgan, 47,8 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 48,9 foiz holatda 30–60 yoshdagi, 2,2 foiz holatda 60 yoshdan oshgan shaxslar tomonidan, 2023-yilda 60,3 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 38,0 foiz holatda 30–60 yoshdagi, 1,7 foiz holatda 60 yoshdan oshgan shaxslar tomonidan sodir etilgan.

JK 246-moddasida nazarda tutilgan jinoyat 2021-yilda 0,9 foiz holatda 18 yoshgacha bo'lgan, 33,6 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 61,9 foiz holatda 30–60 yoshdagi, 3,6 foiz holatda 60 yoshdan oshgan shaxslar tomonidan, 2022-yilda 0,3 foiz holatda 18 yoshgacha bo'lgan, 34,2 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 64,0 foiz holatda 30–60 yoshdagi, 1,5 foiz holatda 60 yoshdan oshgan shaxslar tomonidan, 2023-yilda 0,2 foiz holatda 18 yoshgacha bo'lgan, 33,5 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 62,9 foiz holatda 30–60 yoshdagi, 3,4 foiz holatda 60 yoshdan oshgan shaxslar tomonidan sodir etilgan.

JK 250¹-moddasida nazarda tutilgan jinoyat 2021-yilda 3,9 foiz holatda 18 yoshgacha bo'lgan, 52,9 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 43,2 foiz holatda 30–60 yoshdagi, 3,6 foiz holatda 60 yoshdan oshgan shaxslar tomonidan, 2022-yilda 46,5 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 53,5 foiz holatda 30–60 yoshdagi oshgan shaxslar tomonidan, 2023-yilda 3,7 foiz holatda 18 yoshgacha bo'lgan, 44,4 foiz holatda 18–30 yoshdagi, 48,2 foiz holatda 30–60 yoshdagi, 3,7 foiz holatda 60 yoshdan oshgan shaxslar tomonidan sodir etilgan [7].

Xulosalar

Yuqorida keltirilgan statistik tahlildan xulosa qiladigan bo'lsak, bojxona sohasidagi jinoyatlarni jinoyatchi shaxsining yosh ko'rsatkichlarini inobatga olgan holda uchta toifaga ajratish mumkin:

- 1) JK 130-, 130¹-moddalarida nazarda tutilgan jinoyatlar asosan 18–30 yoshdagi shaxslar tomonidan;
- 2) JK 182-, 184-, 246-moddalarida nazarda tutilgan jinoyatlar asosan 30–60 yoshdagi shaxslar tomonidan;
- 3) JK 244³-, 244⁴- va 250¹-moddalarida nazarda tutilgan jinoyatlar asosan 18–60 yoshdagi shaxslar tomonidan sodir etiladi.

Demak, bojxona sohasidagi jinoyatlar bo'yicha profilaktika tadbirlarini amalga oshirishda ushbu tasnifga asoslangan holda tegishli yoshdagi asosan erkak jinsiga mansub shaxslarga ko'proq e'tibor qaratish tavsiya etiladi.

Ijtimoiy-demografik ko'rsatkichlar orqali jinoyat sodir etgan shaxslarning fuqaroligi, oilaviy ahvoli, ma'lumoti, kasbiy faoliyati, moliyaviy holati hamda boshqa ijtimoiy xususiyatlari tahlil qilinadi.

Fuqaroligi. Bojxona sohasidagi jinoyatlarni sodir etgan shaxslarning fuqaroligi masalasi tahlili ularning asosan O'zbekiston Respublikasi fuqarolari ekanligini ko'rsatdi. O'z navbatida, 2021-yilda ushbu sohada jami 156 nafar (bojxona sohasidagi barcha jinoyatlar hisobida 8,1 foiz holatda) chet el fuqarosi tomonidan hamda 5 nafar (bojxona sohasidagi barcha jinoyatlar hisobida 0,2 foiz holatda) fuqaroligi bo'lmagan shaxs tomonidan sodir etilgan. Ushbu ko'rsatkichlar 2022-yilda 182 nafar (8,3 foiz) va 1 nafarni (0,04 foiz), 2023 yilda 129 nafar (5,6 foiz) va 1 nafarni (0,04 foiz) tashkil etgan [7].

Shuningdek, bojxona sohasidagi jinoyatlarni sodir etgan chet el fuqarolarining 2021-yilda 95,5 foizi, 2022-yilda 88,5 foizi, 2023-yilda 91,5 foizi JK 182- va 246-moddalarida nazarda tutilgan jinoyatlarni sodir etganlikda aybli deb topilgan.

E'tibor qaratish zarurki, 2021- va 2022-yillarda JK 130-, 130¹-, 244³-, 250¹-moddalari, 2023-yilda JK 130-, 130¹-, 250¹-moddalari bo'yicha biror marta ham chet el fuqarolari yoki fuqaroligi bo'lmagan shaxslar aybdor deb topilmagan. Ushbu holatlarda jinoyat sodir etgan shaxslarning barchasi O'zbekiston Respublikasi fuqarolari hisoblangan.

Demak, bojxona sohasidagi jinoyatlar bo'yicha profilaktika tadbirlarini ishlab chiqishda JK 130-, 130¹-, 244³-, 250¹-moddalarida nazarda tutilgan jinoyatlar bo'yicha O'zbekiston Respublikasi fuqarolari o'rtasida, JK 182-, 184-, 244⁴- va 246-moddalarida nazarda tutilgan jinoyatlar bo'yicha ham O'zbekiston Respublikasi fuqarolari, ham mamlakatimizga tashrif buyuradigan chet el fuqarolari o'rtasida targ'ibot ishlarini amalga oshirish tavsiya etiladi.

Oilaviy ahvol. Aniqlangan jinoyatchilar odatda turmush qurgan bo'lib, mamlakatdagi umumiy ko'rsatkichning 80–90 foizini tashkil qiladi. Bu oilaviy ahvol va bojxona bilan bog'liq jinoyatlarda ishtirok etish o'rtasidagi potensial bog'liqlikdan dalolat beradi [8-10].

Ma'lumoti. Bojxona sohasidagi jinoyatlarda ishtirok etgan shaxslar doimiy ravishda ma'lumotga ega, asosan o'rta maxsus ma'lumotli shaxslardir.

Kasb. Bojxona sohasidagi jinoyatlarni sodir etgan shaxslarning kasbi turlicha taqsimlangan. Taxminan 5–10 % ishchilar (bojxona xodimlari), 70–80% esa kichik va oʻrta tadbirkorlardir. Shunisi eʼtiborga loyiqki, bojxona organlarining mansabdor shaxslari koʻpincha oʻz rahbarlarining koʻrsatmalariga koʻra harakat qilishlari mumkin, ular haqiqiy aybdor boʻlishi mumkin, ammo turli holatlar tufayli jinoiy javobgarlikdan qutulib qoladilar.

Moliyaviy ahvol. “Oddiy” jinoyatchilarning moddiy farovonligiga qarab ijtimoiy tabaqalanishi shuni koʻrsatadiki, 2–3 % juda boy, 5–7 % boy, 22–25 % “oʻrta tabaqa”ga mansub, 65–70 % qashshoqlik chegarasidan past. Bojxona munosabatlari sohasida huquqbuzarlik va jinoyat sodir etgan shaxslar uchun taqsimot har xil: 10–15 foizi juda boy (tadbirkorlar), 40–45 foizi boylar (rahbarlar, bojxona organlari rahbarlari).

Shaxsning ijtimoiy xususiyatlari. “Jinoyatchi shaxs”ning masʼuliyati past va norasmiy gʻayriijtimoiy guruhlariga moyilligi haqidagi anʼanaviy konsepsiyadan farqli oʻlaroq, bojxona sohasidagi jinoyatlarda ishtirok etgan shaxslar koʻpincha oʻzlarini qonunga boʻysunuvchi fuqarolar sifatida koʻrsatadilar. Ular odatda hurmatli oilaviy hayotni, faol jamiyat ishtirokini va muayyan siyosiy qarashlarni tasvirlaydi. Bu jinoiy shaxslarni tushunish va aniqlashning murakkabligini koʻrsatib, kriminologik tahlilda nozik yondashuv zarurligini isbotlaydi.

Ijtimoiy-psixologik koʻrsatkichlarni sotsiologik tadqiqot maʼlumotlarini sintez qilish asosida tahlil qilish bojxona munosabatlari sohasida huquqbuzarlik va jinoyat sodir etuvchi shaxslarning oʻziga xos belgilarini aniqlaydi.

Axloqiy va maʼnaviy ehtiyojlar. Ushbu jinoyatlarni sodir etgan shaxslarning taxminan 75 % axloqiy, ijodiy, ilmiy va boshqa maʼnaviy ehtiyojlarni past darajada namoyon qiladi. Ushbu shaxslar uchun moddiy va biologik ehtiyojlar ustuvor boʻlib, vaziyat taʼsiri ostida oʻzgarib turadigan beqaror qiymat yoʻnalishlarini koʻrsatadi.

Intellektual rivojlanish. Bu shaxslarning intellektual rivojlanishi sezilarli hayotiy tajribaga qaramay, past boʻladi. Ularning dunyoqarashi koʻpincha axloqsiz, shaxsiy boyishga qaratilgan.

Xarakterning xususiyatlari. Bojxona munosabatlari tartibiga qaratilgan jinoiy harakatlar davlat va jamiyat manfaatlarining keng doirasiga salbiy taʼsir koʻrsatishini hisobga olsak, umumiy belgilarga introversiya va masʼuliyatsizlik kiradi.

Irodaviy xususiyatlar. Jinoyatchilar qatʼiyatlilik va boshqalarga taʼsir oʻtkazish qobiliyatini namoyon qiladi. Jinoyatchi shaxsining eʼtiborga molik jihati – bir millatga mansublikka asoslangan boʻrttirilgan hamjihatlik tuygʻusi.

Odatlar va tendensiyalar. Anti-ijtimoiy tendensiyalar spirtli ichimliklar, vaqti-vaqti bilan giyohvand moddalarni isteʼmol qilish va umumiy tajovuzkor va mojaroga moyil xatti-harakatlarda namoyon boʻladi.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy-biologik, demografik va psixologik maʼlumotlarning jamlanishiga asoslanib, bojxona sohasidagi jinoyatlarni sodir etgan jinoyatchining shaxsini quyidagicha tavsiflash mumkin: odatda 25–45 yoshdagi, turmush qurgan, bolalari bor erkak shaxs, oʻrta maxsus maʼlumotga ega boʻlgan, kasbiy yoki tadbirkorlik faoliyati bilan shugʻullanuvchi, moliyaviy barqaror, qulay va yaxshi jihozlangan uy-joyda yashovchi shaxs. Bu shaxs past ijtimoiy masʼuliyatni, qatʼiy

irodaviy fazilatlarini, o'zini o'zi baholashni oshirib yuborishni, cheklangan intellektual imkoniyatlarni va rivojlanmagan axloqiy va ma'naviy fazilatlar tizimini namoyon qiladi.

REFERENCES

1. Abdurasulova K.R. Kriminologiya [Criminology]. Tashkent, TSIL, 2008, p. 63.
2. Niyozova S.S., Salaev N.S. Kriminologiya. Umumiy qism [Criminology. General part]. Tashkent, TSUL, 2023, p. 75.
3. Dolgova A.I. Kriminologiya [Criminology]. Moscow, 2002, p. 180.
4. Astemirov Z.A. Kriminologiya [Criminology]. Makhachkala, 2002, p. 57.
5. Glinskiy Ya.I. Kriminologiya [Criminology]. St. Petersburg, 2002, pp. 72–73.
6. Kuznetsova N.F., Luneyev V.V. Kriminologiya [Criminology]. Moscow, 2004, p. 120.
7. Information of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan. 2024, no. 07/14-820-88.
8. Toshmurodovich S.V. Subjective signs of the crime of extortion. *International Journal of Advance Scientific Research*, 2024, vol. 4 (02), pp. 20–27.
9. Khakimov K. Issues of responsibility for crimes committed in a state of intense emotional excitement. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 2023, vol. 3 (12), pp. 158–161.
10. Khakimov K.B. Sovershenstvovaniye ugolovno-pravovoy otvetstvennosti za prestupleniya, sovershennyye v sostoyanii affekta, sil'nogo dushevnoy volneniya [Improving criminal liability for crimes committed in a state of passion, strong emotional distress]. *International Journal of Conference Series on Education and Social Sciences*, 2022, vol. 2, no. 7.
11. Karimov F., Kurbanov M. Crimes Against of Business Activity. Experience of the Republic of Uzbekistan. *International Journal of Advance Scientific Research*, 2023, vol. 3 (04), pp. 42–49.
12. Mamadaminovich K.M. Criminal-legal aspects of regulation of business activity: the example of Uzbekistan. *Head of the Editorial Board*, 2020, p. 80.
13. Khamidov N. Criminal-Legal Aspects of the Drug Abuse in Some Countries and Imposed Approaches Against it. *International Journal of Legal Studies*, 2018, vol. 4 (2), pp. 177–183.
14. Khamidov N. Peculiarities of legal error in the criminal law of Uzbekistan. *The American Journal of Political Science Law and Criminology*, vol. 5, iss. 8, pp. 91–95.
15. Salaev N., Khamidov N. Qualification of Smuggling. *Uzbek Legislation and Foreign Experience*, Ilkogretim Online Publ., 2023, vol. 20 (3).

KRIMINOLOGIYA

VA JINOIY ODIL SUDLOV

ILMIY-AMALIY JURNAL

2024-yil 3-son